Y. VASYANOVICH

STRUCTURAL-SEMANTIC MEANING OF THE "WAR" CONCEPT IN LINGUISTIC RESEARCHES

The article analyzes the structural-semantic meaning of the "war" concept in the works of contemporary Ukrainian and foreign researchers. Researchers use an associative experiment to identify certain concepts' associative components while studying their existence in the consciousness of the linguistic and cultural personality. Studying of the structural-semantic meaning of the "war" concept can help to select words-stimuli, which can cause the appropriate reaction of the recipient.

Key words: concept, metaphor, journalistic discourse, artistic discourse, political discourse, war, associative experiment.

Y. VASYANOVYCH

STRUCTURAL-SEMANTIC MEANING OF THE "WAR" CONCEPT IN LINGUISTIC RESEARCH

The article analyzes the structural-semantic meaning of the "war" concept in the works of contemporary Ukrainian and foreign researchers. Scientists from different disciplines are engaged in the study of the conceptual sphere, because the concept is not purely linguistic notion, it has got nonverbal and extraverbal representatives. In the Ukrainian linguistic inquiry, the verbalization of the "war" concept is studied in different contexts: it represents itself in artistic, journalistic, and political discourses. This fact confirms the importance of this concept for the human linguistic picture of the world. The analysis of the works, where the "war" concept was studied, shows that its structural and semantic content is not homogeneous: it contains substantive components (*weapons*), subjective assessment *(fair / unfair),* metaphors *(road)*, etc. The semantic comprehension of the "war" concept often arises from other concepts with the help of the conceptual metaphor. It was noted that the metaphorical representation of the concept exists not only in artistic discourse (as a means of figurative speech), but also in journalistic and political discourses, proving that the metaphor is a multipurpose way to influence the linguistic consciousness. The "war" concept can be expressed not only by its static semantic content but also by the individual linguistic picture of the world. Artistic discourse researchers study representatives of this concept in the idiostyle of various writers, which reflect rather the linguistic consciousness of one author than the whole nation. Due to the existence of the concept in people's minds, we find it topical to study the meaning of the "war" concept in the sociopsycholinguistic dimension.

The existing studies of the individual/group linguistic picture of the world are based on different written and verbal sources (newspapers, articles, speeches, literature and folklore, set expressions, etc.), but the experimental approach to the research of the linguistic consciousness in this aspect was not applied to. The identification of certain concepts' associative components with the help of the associative experiment can be used as a way of studying the existence of certain concepts in the consciousness of linguistic and cultural personality. One of the stages in such an experiment is to select the appropriate words-stimuli, which may represent the concept. Studying of the structural-semantic meaning of the "war" concept can help to select words-stimuli, which can cause the true reaction of the recipient.

Стаття надійшла до редакції 25.10.2018

УДК 811.161.2

ДЯЧУК Тетяна

АВТОРСЬКІ НОВОТВОРИЯК ДЖЕРЕЛО ЗБАГАЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇМОВИ І ПРОФЕСІЙНОЇ ЛЕКСИКИ

У статті обґрунтовано актуальність проблеми слово- й термінотворення для сучасної української літературної мови, а також для фахових підмов. Здійснено спробу розглянути процеси деривації крізь призму історичного досвіду та сучасних реалій, зокрема ставлення до лексичних інновацій молоді. Наголошено на важливості співпраці фахівців предметних галузей з мовознавцями.

Ключові слова: новотвори, неологізми, інновації, лексичні інновації, коренева лексика, іншомовна лексика, запозичена лексика.

Вступ. На початку XXI ст. склалася ситуація, коли в окремих професійних підмовах української мови іншомовні лексичні елементи в рази переважають кількість кореневої лексики. Соціальні мережі так само переповнені лексичними інноваціями, в основному англіцизмами, які, як правило, є однослівними, а отже, такими, що ідеально відповідають одній з основній вимог до терміна – бути лаконічним мовним знаком наукового поняття, не розростаючись до дефініції, та універсальній загальномовній тенденції до економії засобів вербального вираження. Що може протиставити цій всепроникній та всеохопній тенденції до англізації чи американі-

© Дячук Т., 2018

зації українського мовного простору мовознавець, що вболіває за долю та подальший розвиток рідної мови?

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема співвідношення питомого й запозиченого лексичного матеріалу в наукових текстах – одна з найбільш актуальних та обговорюваних в українській науковій думці, починаючи з 60-х років XIX ст. Авторські новотвори також стали об'єктом розгляду та дискусій науковців різних часових зрізів – І. Франка, Б. Грінченка, І. Верхратського, А. Кримського, О. Муромцевої, О. Александрової, О. Стишова та ін. Цінні міркування з цього приводу висловили М. Шелухевич, Т. Секунда й, особливо, І. Огієнко. Для підсилення доказової бази в пропонованій статті спиратимемося на їхні думки.

Постановка проблеми. Метою дослідження є спроба, з одного боку, аргументувати ідею важливості мовотворчості для сучасного етапу становлення української літературної мови, а з іншого, – поставити питання про відповідальність кожного – і філолога, і фахівця певної предметної сфери наукового знання – за якість та багатство сучасної української літературної мови, а також лексичний склад фахових мов.

Запозичений і питомий лексичний матеріал у наукових текстах: проблема співвідношення. Попередні покоління українських мовознавців, насамперед, маємо на увазі творців наукової мови Наукового товариства імені Тараса Шевченка у Львові в XIX ст. – на поч. XX ст., а також цілої плеяди мовознавців доби «золотого десятиліття» (1921-1932рр.), мали і потужний інтелектуальний ресурс – більшість з них були поліглотами, і стійку особисту мотивацію до мовотворчості, і готовність жертвувати багато чим заради ідеї. Проте ці покоління українців не мали однієї важливої умови для творчості – своєї держави. Складається враження, що попри здобуття незалежності, розвиток нашої країни на українськомовній основі, теперішні інтелектуали в Україні не переймаються проблемами фахових мов – як «старих», так і тих напрямів, що активно розвиваються, наприклад, сфери інформаційних технологій.

Незаперечним є факт існування низької мотивації до мовотворчості, яка має виходити з внутрішньої установки особистості, а не залежати від зовнішніх чинників. Не хочеться применшувати ролі тих, хто на «передовій» мово- й термінотворчих процесів. Проте очевидно одне: група наукової термінології Інституту української мови НАН України у складі семи осіб – це надто мало, щоб процеси називання наукових понять спрямувати в кероване русло. Зрозуміло, що в Україні є й інші центри, які професійно займаються проблемами української термінології та термінографії, – Український науково-дослідний інститут стандартизації, сертифікації та інформатики (УкрНДІССІ, м. Київ), Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології Держстандарту та Міністерства освіти й науки України (ТК СНТТ, м. Львів), Українська національна комісія з хімічної термінології й номенклатури (НКУХТН, м. Київ), Термінологічний центр при Інституті НДПІАСУтрансгаз, (м. Харків), Науково-технічна комісія (НТК) з питань термінології при Держстандарті України (м. Київ). Очевидно одне: усього задіяного ресурсу недостатньо, якщо відсоток запозиченої лексики в багатьох терміносистемах української мови – економічній, авіаційній, математичній, хімічній та ін. – переважає 50%.

У середовищі фахівців побутує переконання, що мову їхньої предметної сфери має для них створювати хтось інший, здебільшого, якщо галузева мова не розроблена, то нарікання «сипляться на голову» мовознавців. Забувається факт, що від початку проблему впорядкованості фахових мов внесли «в порядок денний» наукового життя не мовознавці, а технарі. Зокрема на початку XX ст. австрійський інженер Ойген Вюстер опублікував працю «Стандартизація науково-технічної термінології», у якій одним із перших у загальносвітовому масштабі порушив питання теоретичного та прикладного термінознавства. Ця праця була перекладена багатьма мовами й дала поштовх для подібних досліджень у різних країнах світу.

У термінотворчих процесах активну участь мають брати фахівці різних галузей знань – медики, математики, економісти, комп'ютерники, авіатори, зварювальники, поліграфісти та ін. Ось як з цього приводу висловився О. Вюстер: «Технік-інженер може цікавитися красою мови, багатством її відтінків. Але питанням точності, зрозумілості, спрощення науково-технічного спілкування він цікавитися зобов'язаний» (Вюстер, 1935).

Однією із найважливіших ознак термінів є їх системність, що має двопланову природу: логічну та лінгвістичну. На рівні понять термін входить в систему понять певної галузі – цією системністю покликані займатися фахівці. На рівні форм термінам притаманна формальна, мовна системність. За якість цієї системності відповідають мовознавці. Тому в науковому середовищі існує установка: ідеальну термінологію можна створити лише тоді, коли фахівці різних предметних сфер об'єднають свої зусилля з мовознавцями.

У сучасній науковій літературі детально розглянуто та проаналізовано запозичення з різних боків – і з погляду їх переваг над питомими лексичними одиницями, і з погляду вад. Ми звернемо увагу лише на ті моменти, що нам видаються важливими у цьому дослідженні.

В українському мовному просторі іншомовне слово вживається замість українського – не може мовець в одному комунікативному акті одночасно вживати два слова на позначення одного і того самого поняття. Не варто все пояснювати специфікою підстилів: науково-популярний чи науково-навчальний повинні мати простіший виклад, тут має вживатися коренева лексика, оскільки сприймач наукової інформації – нефахівець. Власне науковий, або академічний підстиль містить складні синтаксичні конструкції, велику кількість термінів, значна частина яких – іншомовного походження, адже такий підстиль розрахований на професіонала. У цьому контексті згадуються слова І. Огієнка: "Ми ще не позбулися середньовічного забобону про "стиль науковий" і "стиль популярний"; нема таких стилів, – існує тільки стиль простий, ясний і стиль темний, заплутаний. Правдивий учений, що розуміє обов'язок ділитися своїм знанням і навчати маси, пише завжди просто і ясно, і всі його легко розуміють, хоч пише він про речі чисто наукові. Навпаки, маємо дуже багато й таких учених, що не вміють писати просто й ясно, для всіх розумно; такі вчені, навіть пишучи про найпростіші, зовсім "ненаукові" речі, так само висловлюються заплутано й темно, бо й думати ясно не вміють. Ця "хвороба неясного думання" просто шаліє серед наших працівників пера й інтелігенції…" (Огієнко, 1934) і "… стає в нас всенаціональним злом, бо сильно шкодить розвиткові нашої мовної і загальної культури" (Огієнко, 1934).

Питоме слово краще орієнтує на поняття, бо дуже часто в самій назві міститься підказка значення терміна. Отже, інформативну функцію українське слово виконує на порядок ефективніше. Наприклад, коли запитуєш студента: «У чому суть гносеологічної або фатичної функцій мови?», студент-нефілолог відповідає не відразу – йому потрібний час, щоб поміркувати. Коли назви цих функцій замінити їх українськими відповідниками, – *пізнавальна й контактоустановлювальна,* – труднощів з відповіддю не виникає навіть без попередньої підготовки.

Можна навести чимало синонімічних генетично різнорідних дублетних пар і навіть рядів, що співіснують в українському мовному просторі, вживання яких залежить від особистих уподобань автора: *опис – дескрипція, поняття – концепт, превентивний – запобіжний, відносний – реляційний, однорідний – гомогенний, розмежовувати – диференціювати, виявляти – маніфестувати, мовець – комунікант*та багато інших. Чимало іншомовних слів не несуть нового знання, а отже, «забруднюють» мову, бо прийшли в українську мову «на зайняті місця» і виштовхують з них питомі українські назви. Можливо, в Україні час запровадити французьку модель: у Франції діє закон №75 «Про використання французької мови», який забороняє використовувати чужі слова, якщо є французькі відповідники. Згідно з «Законом про використання французької мови» (Закону Тубона, 1994р.), за порушення мовного законодавства накладається штраф – від 5 тисячі франків (для фізичних осіб) до 25 тисяч (для юридичних) (Пуризм у термінології).

«Просунуті», модні сучасні запозичення створюють ілюзію новизни й «шкодять розвиткові національної науки» (І. Огієнко), адже, щоб збагнути їх суть, потрібно витратити чимало часу, який у нинішніх реаліях має високу цінність, і зусиль. Цивілізований світ розглядає мову з погляду прагматики. На думку американців, правильна, проста мова «заощаджує державним органам та приватним структурам час, зусилля і кошти» – цитата за П. Селігеєм (2016).

Хто використовує іншомовні слова замість українських, той надає українській мові «ведмежу послугу». Адже, як зазначає Пилип Селігей (2016), «Тенденція очевидна: спершу чужі слова проникають у мову як позначення якогось видового поняття, потім починають уживатися як синоніми до питомих родових назв, потім витискають ці останні на другий план і врешті зовсім заступають їх».

Коли на заняттях магістри-п'ятикурсники виконують вправу – навести українські відповідники до іншомовних термінів-неологізмів таких, як: *врітер, копірайтер, ріpайтер, грумер, коучер, супервайзер, трейдер, промоутер, дедлайн, інтерфейс, байопік, месенджер, рекрутер, ментер, аквізитор, хедхантер, ейчард, девелопер, андерайтер, білінг, чікін*та ін. – у багатьох потреба шукати українські замінники до звичних для них іншомовних слів викликає сміх, і навіть спротив, звучить логічне запитання: «Навіщо придумувати велисопед, якщо він уже створений?».

Які аргументи треба наводити у таких випадках? На нашу думку, одним із переконливих доказів може бути позиція мовотворців минулого.

Цитатний матеріал ми брали з «Рідної мови» – популярного місячника, що друкувався у Варшаві упродовж 1933-1939 років і був присвячений питанням чистоти та правильності української мови. Головним редактором часопису був Іван Огієнко – один із найвидатніших громадських та політичних діячів свого часу, міністр освіти УНР, мовознавець, лексикограф та ін., який у низці публікацій висловлював своє ставлення до іншомовної лексики, як-от: "…термінів з чужомовних слів нам краще б не вживати й зовсім" [3, с. 101].

Інший видатний сучасник Івана Огієнка Сергій Шелухін – міністр судових справ

Української Центральної Ради, історик, дипломат та ін., праці якого замовчувалися радянською історіографією, з приводу запозичень писав: "Начиняти рідну мову механічним внесенням до неї чужих її природі елементів – це калічити живий склад мови, дух її, думання народу, його психіку, сумління, бо мова зв'язана з ними органічно. Чуже слово, його форма та вживання – то витвір чужої психіки, що з нею зв'язані означення предмета, поняття, уява, укладені в слово чужиною. Щоб те слово припасувати до чужої для ньогомови, треба перевести його через лабораторію народньої психіки й зробити для неїсвоїм, зв'язаним із означенням предмета, з уявою, поняттям, не створивши дисгармонію" (Огієнко, 1934). Отже, ці науковці вважали, що вживання іншомовної лексики доречне лише в тому разі, якщо в українській мові немає відповідного слова чи словосполучення, але при цьому не можна порушувати мовноїсистемності: такі лексичні одиниці потрібно пристосовувати до законів рідної мови.

У статті 1935 року натрапляємо на висловлювання І. Огієнка про інтернаціональну термінологію: "Уряд запроваджує в Україні, як то бачимо в Росії, головно інтернаціональну, переважно латинську термінологію. Не бачимо в тому крайньої небезпеки для розвитку нашої культури, – національна наука швидко розвивається й при інтернаціональній термінології – хоч не буде мати вона свого остаточного завершення, що надає їй своя національна термінологія (Огієнко, 1935). Найкорисніша для народу наукова термінологія – своя рідномовна, на засади своєї мови оперта (Огієнко, 1935).

Авторські новотвори як важливий ресурс збагачення мови. Коли студенти займаються термінотворенням, у багатьох з них перша реакція на новотвори – несприйняття: *дедлайн – термінокінець, інтерфейс – сайтовигляд, іміджмейкер – образотворець, байопік – біограффільм, фільм-біографія, копірайтер – автор тексту, автор наукових статей, статтіписець, текстописець, текстотворець; месенджер – повідомлювач.*

Як ставилися творці наукової мови попередніх епох до процесу свідомого термінотворення?

Інженер Тадей Секунда (1930), голова Технічної секції Правописно-термінологічної комісії УАН, співробітник Інституту української наукової мови (репресований в 30-х роках минулого століття) у статті "Принципи складання української технічної термінології" закликав бути "дуже обережним" і "не ...боятися новотворів".

Чимало слушних думок з приводу новотворів висловив Іван Огієнко. Дослідник переконував не боятися нових слів, особливо тих, які свідомо творяться на вимогу життя: "Правдивий письменник, дбаючи про красу своєї мови, вживає багато небуденних слів, сміливо і обіруч творить гарні новотвори. Байдуже, що ці сміливі новотвори не всі защепляться в нашій літературній мові, – новотвори, надто сміливі й удалі, завжди підносять нашого творчого духа й заохочують до дальшої творчості (Огієнко, 1908).

Новотвори часто відлякують новизною або незвичністю форми. Іван Огієнко з цього приводу пише: "Не забуваймо, що найгірший термін не викликає до себе нехіті, коли до нього звикнути" [2, с.189].

На передовій мовотворчості завжди стояли письменники, перекладачі. Першим «ковачем слів» в українській мові Іван Франко називав Івана Вишенського, який є автором таких неологізмів: *тілоугодник, тілолюбитель, ісусогудник, духоглядець* та ін.

Якщо сьогодні, на початку XXI ст., в сучасній українській літературній мові і, особливо, у фахових підмовах запозичення – один з найпродуктивніших шляхів поповнення лексичного складу, то в XIX ст. найважливішим способом збагачення словника української мови було творення нових слів. Чимало лексичних одиницьутворювалося за моделями, відсутніми на той час. Тому такі слова отримали назву «кованих». Багато зі слів літературної мови мають своїх авторів, наприклад, Михайло Старицький – автор слів: *мрія, майбутнє, байдужість, завзяття, темрява, страдниця, незагойний, чарівливий, пестливий, привабливий, потужний, знадливий, бойовище, маєво;* Олена Пчілка – *мистецтво, переможець, променистий, палкий, нестяма, нестямлення;* Леся Українка – *провесна, промінь;* Іван Франко – *свідоцтво, отвір, привид, чинник;* Іван Верхратський – *звіт;* Тарас Шевченко – *високочолий;* Нечуй-Левицький – *світогляд, самосвідомість* та ін. (Старицький, Боберський, Франко…). Цей ряд можна продовжити.

Як утворювати нові слова? Мовознавці кінця XIX – початку XXI ст. закликали творити їх «у дусі народної мови», збирати і записувати лексикографічний матеріал безпосередньо з уст народу.

Сьогодні картина докорінно змінилася. Традиційна народна культура зазнала значних утрат упродовж XX та початку XXI ст. і, на жаль, не може бути джерелом нових слів. На нашу думку, варто ретельніше придивлятися до лексикографічного доробку, який уже накопичений. Маємо словник давньоруської мови І. Срезневського (у трьох томах) – надзвичайно багате джерело старої української мови, «Словник староукраїнської мови XIV–XV століть (у двох томах) та інші, пізніші словники. Цю лексикографічну спадщину варто «оживи-

ти», актуалізувати, пристосувати до потреб сьогоднішнього дня. У світовій історії є унікальні приклади створення не лише фахової лексики, а й цілих мов. Наприклад, іврит був створений унаслідок актуалізації, осучаснення, пристосування давніх коренів до реалій ХХ століття. Важливо підкреслити, що модератором проекту «іврит – державна мова Ізраїлю» так само був не філолог, а медик за освітою Еліезер Бен-Єгуда.

Висновки. Тема новотворів – цікава та перспективна. Її не можна розкрити у межах однієї статті. Метою цієї розвідки є спроба привернути увагу дослідників до необхідності «штучного» творення термінів, а також впорядкування процесу запозичень в українській мові. Перспективу вбачаємо у подальшому всебічному вивченні механізмів творення неологізмів, обґрунтуванні доцільності такої роботи, а також у застосуванні теорії на практиці – студенти-майбутні фахівці мають усвідомити важливість термінотворчої роботи для поступу метамови своєї спеціальності й української мови взагалі й надалі брати в ній безпосередню участь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Вюстер О. (1935). Стандартизация научно-технической терминологии, М. : Наука.

Огієнко І. (1908). Історія української граматичної термінології. *Записки Українського Наукового Товариства в Київі.* – Книга 1. – К.

Огієнко І. (1934). Як писати для широких мас. *Рідна мова.* – Липень, С. 273 –279.

Огієнко І. (1935). Наші спортові організації й рідна мова. Рідна мова. Грудень.

Пуризм у термінології: український досвід на Європейському тлі. Режим доступу. – [mova.ga/istoriya_movy4408/puryzm-u-terminologiyu/].

Секунда Тадей (1930). Принципи складання української технічної термінології. Вісник, Вип. ІІ. – С.11.-21.

Селігей П. О. (2016). Світло і тіні наукового стилю. К. : Києво-Могилянська академія.

Старицький, Боберський, Франко … придумували українські слова. –Режим доступу. – https: // gazeta.ua/articles/istoriya-movi/_starickij – franko. slova / 464424

Т. ДЯЧУК

АВТОРСКИЕ НЕОЛОГИЗМЫ КАК ИСТОЧНИК ОБОГАЩЕНИЯ ЛИТЕРАТУРНОГО ЯЗЫКА И ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ЛЕКСИКИ

В статье совершена попытка доказать актуальность слово- и терминообразования для современного украинского языка, а также для подъязыков различных специальностей. Процессы деривации рассматриваются сквозь призму исторического опыта и современных реалий, в частности отношения к лексическим инновациям студенческой молодежи. Акцентируется внимание на важности сотрудничества специалистов различных отраслей с языковедами, в частности терминоведами. Только тогда подъязыки специальностей будут иметь «идеально» разработанные системы терминов.

Ключевые слова: неолизмы, инновации, лексические инновации, коренная лексика, иностранная лексика, заимствованная лексика.

T. DYACHUK

AUTHOR'S NOVELTIES AS A SOURCE OF ENRICHMENT OF LITERARY LANGUAGE AND PROFESSIONAL VOCABULARY

The article founds the relevance of the problem of word and terminology creation for the modern Ukrainian literary language, as well as for professional sublanguages. An attempt was made to consider the processes of derivation through the prism of historical experience and contemporary realities, in particular the attitude of student youth to lexical innovations. The importance of cooperation of specialists in subject areas with linguists is emphasized. Only then the professional sublanguages will have "perfectly" developed system of terms.

Key words: new breed in the language, neologisms, innovations, lexical innovations, root vocabulary, foreign language vocabulary, borrowed vocabulary.

T. DYACHUK

AUTHOR'S NOVELTIES AS A SOURCE OF ENRICHMENT OF LITERARY LANGUAGE AND PROFESSIONAL VOCABULARY

At the beginning of the XXI century, a situation has arisen in which, in certain professional sublanguages of the Ukrainian language, foreign language lexical elements sometimes exceed the amount of root vocabulary. Social networks are also crowded with lexical innovations, mainly Anglicisms, which are usually one-word words. Consequently, they are ideally suitable to one of the basic requirements for the term - to be a concise linguistic sign of the scientific concept, without expanding to the definition, and to the universal general tendency to save verbal expressions.

The problem of the ratio of specific and borrowed lexical material in scientific texts is one of the most relevant and discussed in Ukrainian scientific thought, starting with the 60s of the nineteenth century.

The purpose of the study is to attempt, on the one hand, to argue the idea of the importance of language creation for the present stage of the formation of the Ukrainian literary language, and, on the other hand, raise the question of the responsibility

of each, both the philologist and the specialist of a certain domain of scientific knowledge, for the quality and richness of the lexical composition of the professional sols as well as modern Ukrainian literary language in general.

The article founds the relevance of the problem of word and terminology creation for the modern Ukrainian literary language, as well as for professional sublanguages. An attempt was made to consider the processes of derivation through the prism of historical experience and contemporary realities, in particular the attitude of student youth to lexical innovations. The importance of cooperation of specialists in subject areas with linguists is emphasized. Only then the professional sublanguages will have "perfectly" developed system of terms.

The theme of new breed in the language is interesting and promising. It can not be developed within one article. The purpose of this paper is to attract the attention of researchers to the need for "artificial" creation of terms, as well as streamlining the process of borrowing in the Ukrainian language. We see the future in a comprehensive study of the mechanisms of creation of neologisms, justification of the expediency of such work, as well as the application of the theory in practice. Students, being future specialists, must realize the importance of terminological work for the advancement of the meta-language of their specialty as well as the Ukrainian literary language in general. And they are to participate directly in it for the future.

Стаття надійшла до редакції 24.04.2018

УДК 81'32.2:811.12.2(043.5)

КУЛЬЧИЦЬКИЙ Віктор, РЯБОКУЧМА Тетяна

ХАРАКТЕРИСТИКА І ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИЧНИХ КАТЕГОРІЙ У СЛОВОТВОРЕННІ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена розгляду семантичних категорій в словотворі сучасної німецької мови. У ній розкривається суть цих категорій та їх значення при творенні нових слів. Автор підтверджує думку більшості вчених про існування наведених категорій і показує їхній універсальний характер і семантичну природу.

Ключові слова: семантичні категорії, префікси, напівпрефікси, локалізація, синтез, словотворення, модель.

Вступ. Дослідження семантичних категорій у сучасній німецькій мові на єдиному семантичному підґрунті стало можливим після запровадження до практики мовного аналізу поняття «семантична ніша» та усвідомлення факту асиметрії форми і змісту на рівні словотвірної моделі. Наступним кроком у цьому напрямку став висновок про доцільність об'єднання однотипних «семантичних ніш» у «словникові блоки». Термін «словниковий блок» і методика «словникових блоків» успішно застосовуються для вирішення практичних завдань словотвірного аналізу й дотепер, причому головним наслідком їх послідовного застосування можна вважати визнання принципової можливості виділення неабияких семантичних угруповань похідних слів різної морфологічної структури, позначених терміном «семантична модель».

Аналіз досліджень і публікацій. Історія загальної теорії словотворення німецької мови сягнула двохсотрічного рубежу. Кількість фундаментальних досліджень (Г. Пауль, В. Вільманс, В. Мотч, М. Д. Степанова, Г. Велльманн, І Барц, І Кюнгольд, Й. Ербен), розділів у працях загальнолінгвістичної спрямованості, (О.В. Бондарко, О.В. Розен, І. Я. Харитонова, Ш. Ульман та ін.), розвідок у збірниках наукових праць та мовознавчій періодиці (Р. З. Мурясов, В. В. Клімов, О. Н. Сінкевич, П. С. Спічер, П.фон. Поленц, Г. Ортнер, Л. Ортнер, К. Бальдінгер) постійно зростає, проте інтерес до словотвірної проблематики в германістиці не послаблюється. Основною причиною такої тенденції є прагнення розробити методику словотвірного аналізу, яка дала б можливість відтворити специфіку свого об'єкта у всій повноті його проявів, у цілісності складних ієрархічних стосунків між його складовими частинами та елементами суміжних мовних рівнів, а головне, звести в систему величезне розмаїття поодиноких фактів.

Постановка проблеми. Співіснування різних концепцій свідчить про те, що пошук теорії, здатної забезпечити максимально повне і точне відтворення та моделювання свого об'єкта, не завершено. Як і раніше, поза межами фундаментальних праць зі словотвору залишаються так звані "оказіональні" слова, що виникають за високопродуктивними зразками, але не фіксуються словниками. Їх іменують не зовсім вдалим терміном "потенційні слова". А тим часом такі словотвірні одиниці за чисельністю ненабагато поступаються словотвірним одиницям зі словниковим статусом.

© Кульчицький В., Рябокучма Т., 2018